

Piarres Broussain (1859-1920)

Piarres Xarriton

«Zendako hainbertze eskualdunek zuten hain maite Broussain, zergatik den haren orroitzapena luzaz egonen bihotzetan, zendako duten hanitzek bihozmin haren heriotze ustegabekoaz, dezatan erran lehen bai lehen: osoki gizona baino zelakotz oraino, izan baditeke, «eskualduna». Eskualdunak, Eskual Herria eta Broussain, oro bat zitzaizkoten, kasik, gutarik zombaiti». Horra zer idazten zuen Jean Etchepare medikuak, 1920an, maiatzaren 14eko *Eskualduna* astekarian, Piarres Broussain Hazparrnen ehortzi zuten egunetan.

Ez zukeen orduan asmatuko gure berrikerari eta idazle bikainak, 50 bat urteren buruan ez zutela ez hazpandar ez euskaldun anitzek jakinen Piarres Broussainik izan zenik ere behin Hazparrnen. Hain genuen behera eroria euskal sua eta gure euskaldungoaren kezka gure herrian!

Gazte talde bati gogoratu zaio beharrik haren erroen ikerketa abiatzea eta hazpandar zenari omenaldi bat eskaintzea.

Herriko gizonen eta Euskaltzaindiaren babesean, apirilaren 16rako prestatu da omenaldi hori, aste kultural baten kariatz; baina oroz gainetik, omenaldi honi esker, Piarres Broussainen bi alabek, Maddalen eta Jenofa Broussainek, berek amodio eta errespeturekin begiratu dituzten eskutitz, paper, argazki eta oroitzapen guztiak zabaldu dizkigute. Hona non horiei esker, berraurkitzen dugun eta berrezagutzen menturaz Iparralde honetan izan dugun abertzalerik handiena.

Hazparne Barrandegian sortu zen Piarres Martin Broussain, 1859ko abuztuaren 5ean, Bartolo Broussain zenaren eta Mari Salagoitiren boskarren eta azken umea. Etxekoek lehen diru puska bat baitzuten Cubatik ekarririk, haurrek bazuketen eskugain on bat bizian abiatzeko.

Dena dela, eskola handiak egin zituen luzaz Piarresek herrian eta atzerrian. Anaia zaharragoa Madrilen jartzen zelarik, Ziprian beste anaia batekin egon zen anitz urtez Parisen. Adiskide onak ere egin zituen han, bereziki Québec-etik etorri ikasle lagunak, Ouimet, Laberge, Prévost, Chrétien eta holako, beren eskutitzen arabera zeritzatenak.

1899an, medikuntzako doktorgoa iraganik, Parisetik Hazparnera itzuli zen, bere sorterrian Durruty mediku zenaren lanari lotzeko. Elizaren ondoan erosirik Jauregizaharrenea, etxe horretan jarri zuen bere egoitza.

Ordukotz harremanetan zen herritar askorekin: alde batetik, Parisen zelarik han lagundu zituen herritik etorri herritarrekin; bestetik, Euskal Herriko mendietan bakantza denboretan egiten zituen ibilaldietako lagunekin. Hiriart-Urruty, Arbelbide, Azkue eta beste euskaltzale batzurekin jadanik gurutzatzen zituen eskutizetatik ageri da, gazterik ohartua zela Barrandegiko semea euskal problemaz.

Herrira itzultzearekin, bere mediku lanaz bestalde, euskararen eta euskaltzalen batasuna lortzeko, Guilbeau, Adéma, Campion, Azkue, Arana-Goiri eta beste euskaltzaleek zerabilzaten urrats eta biltzarretan beti barne zen, askotan lagunek ararteko bezala hartzen zutela.

«Zu zara zinezko abertzalea...» idazten zion Sabin Arana Goirik Piarres Broussaini; eta, Espainiako gobernuak «Euskadiren aita», Azkuek zioen bezala, preso sartu zuenean, Broussainek eta Azkuek, bi adiskidek, haren «umekeriak» ahantzirik, goraintziak helerazten zizkioten presondegira euskaldun «gizon handiari».

Iparraldean, *Eskualduna* astekariaren hazpandar buruzagiari, Hiriart-Urruty apezari, ahal zuen laguntza guztia ematen zion Piarres medikuak. Ber denboran, laguntza handia egiten zion ere Azkue adiskideari, orduan bere hiztegi handia prestatzen ari zenari. Eta Frantziako gobernu bortizki oldartzen baitzitzaion euskaldungoari, Pabeko prefetak debekatzen ziela euskaldun apezari beren irakaspena euskaraz ematea, Broussain eta Constantin Ziberotar mediku laguna jazarri ziren, apezpikuteigiko

jaunak eta apez asko amore ematera zihoazelarik. 1903an ziren gertakari horik.

Ondoko urtean, Ameli Baratchart, Amenduzeko andere gazte ederrarekin ezkontzen zaigu Piarres Broussain. Bi alaba pollit emanen dizkio honek: Maddalen, 1905ean sortua eta Jenofa, 1911an. Herriko kontseiluan ere sartzen da urte horietan eta Hazparneko auzapez hautatzen dute bere lagunek 1905ean. Hamabost urtez iraun behar zuen kargu horretan, lan izugarria zeramala urte dorpetan, denei erakutsiz bere bihotz ona eta Herriaren interesez zuen ardura.

Azken bost urteetan zorigaitzez, gerlaren ondorioz, Hegoaren eta Iparraren arteko harremanak gutitu egin ziren, eta gero, 1919-20ei buruz, Eusko-ikaskuntza eta Euskaltzaindia sortzearekin, auzapezgoa utzi ziolarik Janpiarre Larramendi-Agerre bere adiskide eta lagunari, bapatean hil zitzaigun Piarres Broussain.

Geroztik osoki ahantzia geneukan hazpandarrek gure herritar handia. Hainbestetaraino ginen gure «frantseskerietan» itoak eta galduak, non ez baitzuten Hazparneko semeek amesten ahal, beren Herriko etxean berek hautaturik izan dutela hamabost urtez, Sabin Arana, Resurrezion Azkue eta Koldo Eleizalde-ren adiskide min bat, egiazko abertzale bat.

Eta bagaude, beste Jaurgain, Constantin, Etcheverry-Ainchart, Dourisboure, Daranatz batzuren eskutitz eta paperak aurki, bil eta iker bagenitza, ez ote genezakeen hauteman iparralde honetan berean ustegabeko berri asko.

Hor dugu Iparralde honetan berean gure artxiboen problema.

P. X.